

สรุปความรู้พื้นฐานในรายวิชาการช่วยเหลือเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ
Assisting Early Childhood with Special Needs (EC11304)

เด็กพิเศษ

เด็กพิเศษ มาจากคำเต็มว่า “เด็กที่มีความต้องการพิเศษ” หมายถึงกลุ่มเด็กที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพิ่มเติมจากวิธีการตามปกติ ทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ และการเข้าสังคม เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของตัวเด็ก โดยออกแบบการดูแลช่วยเหลือเด็กตามลักษณะความจำเป็น และความต้องการของเด็กแต่ละคน

เด็กพิเศษเริ่มได้รับความสนใจ และการดูแลช่วยเหลืออย่างจริงจังเมื่อไม่นานมานี้ ทั้งที่เด็กกลุ่มนี้มีมานานแล้ว เมื่อกล่าวถึงเด็กพิเศษ คนก็มักมีความเข้าใจที่แตกต่างกันไป บางคนนึกถึงเด็กที่มีความสามารถพิเศษ บางคนนึกถึงเด็กที่มีความบกพร่อง เด็กพิเศษแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ดังนี้

- เด็กที่มีความสามารถพิเศษ
- เด็กที่มีความบกพร่อง
- เด็กยากจนและด้อยโอกาส

เด็กแต่ละกลุ่มมีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษเหมือนกัน แต่ด้วยวิธีการที่ต่างกันไป ตามความเหมาะสมของเด็กแต่ละกลุ่ม แต่ละคน

1. เด็กที่มีความสามารถพิเศษ Children with special abilities

เด็กที่มีความสามารถพิเศษหรือเด็กปัญญาเลิศ หมายถึง เด็กที่มีความสามารถทางสมองสูงกว่าเด็กทั่วไป เป็นเด็กที่มีระดับสติปัญญาที่วัดได้จากแบบทดสอบมาตรฐาน ได้ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงกว่าค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2 ขึ้นไปลักษณะของเด็กที่มีปัญญาเลิศ พบว่า มีความเฉลียวฉลาดและพัฒนาการเร็วกว่าเด็กทั่วไป เด็กกลุ่มนี้มักไม่ค่อยได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างจริงจัง เนื่องจากเรามักคิดว่าพวกเขาเก่งแล้ว สามารถเอาตัวรอดได้ บางครั้งกลับไปเพิ่มความกดดันให้มากยิ่งขึ้น เพราะคิดว่าพวกเขาน่าจะทำได้มากกว่าที่เป็นอยู่อีก วิธีการเรียนรู้แบบปกติทั่วไป ก็ไม่ตอบสนองความต้องการ ในการเรียนรู้ของเด็ก ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ทำให้ความสามารถพิเศษที่มีอยู่ไม่ได้แสดงออกอย่างเต็มศักยภาพ เด็กที่มีความสามารถพิเศษแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูง คือกลุ่มเด็กที่มีระดับสติปัญญา (IQ) ตั้งแต่ 130 ขึ้นไป
- เด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน อาจไม่ใช่เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูง แต่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน ที่โดดเด่นกว่าคนอื่นในวัยเดียวกัน อาจเป็นด้านคณิตศาสตร์ตรรกศาสตร์ การใช้ภาษา ศิลปะ ดนตรี การแสดง ฯลฯ
- เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

2. เด็กที่มีความบกพร่อง Children with disabilities

กระทรวงศึกษาธิการได้แบ่งเด็กที่มีความบกพร่องเป็น 9 ประเภท

2.1 เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน Children with hearing impairments หมายถึง เด็กที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ 26 เดซิเบลขึ้นไป ทำให้สูญเสียการได้ยิน เป็นเหตุให้รับฟังเสียงต่าง ๆ ได้ไม่ชัดเจน ซึ่งมี 2 ประเภท คือ

- **เด็กหูตึง** หมายถึง เด็กที่สูญเสียการได้ยินถึงขนาดที่ทำให้มีความยากลำบาก จนไม่สามารถเข้าใจคำพูดและการสนทนา แต่ไม่ถึงกับหมดโอกาสที่จะเข้าใจภาษาพูดจากการได้ยินด้วยหูเพียงอย่างเดียว โดยทั่วไปจะสามารถพูดคุยสื่อสารได้ และยังสามารถใช้เครื่องช่วยฟัง การแสดงคำบรรยาย รวมทั้งเทคโนโลยีอำนวยความสะดวก เพื่อช่วยการฟังและการได้ยิน ผู้ที่มีความบกพร่องทางการได้ยินยังสามารถใช้ประสาทหูเทียม ซึ่งเป็นชุดอุปกรณ์ที่ผ่าตัดฝังเข้าไปในหูส่วนในได้

- **เด็กหูหนวก** หมายถึง เด็กที่สูญเสียการได้ยินมากถึงขนาดที่ทำให้หมดโอกาสที่จะเข้าใจภาษาพูดจากการได้ยินด้วยหูเพียงอย่างเดียว จะสื่อสารโดยใช้ภาษามือ

ปัญหาความบกพร่องทางการได้ยินมีความสำคัญพัฒนาการทางด้านภาษาและการสื่อสารถือเป็นหัวใจของพัฒนาการของเด็ก ซึ่งความบกพร่องทางการได้ยินและความไม่เข้าใจความต้องการพื้นฐานของเด็กหูหนวกหรือหูตึง เปรียบเสมือนกำแพงขวางกั้นพัฒนาการ ทางสังคม อารมณ์ และสติปัญญา และกีดขวางไม่ให้เด็กได้มีพัฒนาการ เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินมีแนวโน้มในการต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ถูกใช้ความรุนแรงมีผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ ส่วนใหญ่มักอยู่ในครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ และเมื่อโตขึ้นก็ไม่ได้รับเข้าทำงาน จะเห็นได้ว่าปัญหาเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ส่งผลต่อการใช้ชีวิตของเด็กโดยตรง เด็กหลายคนนอกจากจะขาดโอกาสในการมีชีวิตที่ดี เพราะเกิดมาในครอบครัวที่ยากจนแล้ว ยังขาดโอกาสในการมีชีวิตที่เป็นปกติ เพราะปัญหาความบกพร่องทางการได้ยินสามารถส่งผลกระทบไปสู่ปัญหาการใช้ชีวิตด้านอื่น ๆ อีกมาก

พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถช่วยให้เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน สามารถมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และผู้อื่น สามารถเข้าใจว่าอะไรถูกหรือผิด สามารถเรียนรู้ทักษะชีวิตสำหรับแก้ปัญหา และสามารถเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่รู้หน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองได้ พ่อแม่ถือเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องมึบทบาทใกล้ชิดกับลูกมากที่สุดในการสร้างคุณสมบัติเหล่านี้ให้เกิดขึ้นกับเด็ก โดย แสดงความรักต่อลูก สามารถแสดงความรักผ่านทางสีหน้า สายตา คำพูด รวมถึงการสัมผัส เช่น กอดหรือหอม ใช้เวลาร่วมกันกับเด็ก เช่น การออกกำลังกาย การทำอาหาร เป็นต้น, ปฏิบัติสิ่งเดิม ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ลูกคาดเดาการกระทำของพ่อแม่ได้ เนื่องจากเด็กต้องการความมั่นคงและความปลอดภัยจากสถานการณ์ที่ถาวร, สื่อสารให้ชัดเจน พ่อแม่ควรแน่ใจว่าลูกได้รับข้อความตามที่พ่อแม่ต้องการสื่อ โดยการให้ลูกพูดทวนในสิ่งที่พ่อแม่พูดตามความเข้าใจ และควรสอนเกี่ยวกับ สิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น คำว่าการแบ่งปัน ผู้ปกครองควรใช้วิธีแสดงตัวอย่างให้เด็กเห็น, เข้าใจปัญหาทางพฤติกรรมของเด็ก พ่อแม่ต้องสังเกตและตั้งคำถามว่าพฤติกรรมที่ลูกแสดงออกหมายถึงอะไร เกิดจากอะไร เมื่อไหร่ ที่ไหน และกับใคร และต้องพิจารณาว่าสาเหตุของพฤติกรรมคืออะไร ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมที่ลูก

แสดงออกเมื่อหิว เหนื่อย ไม่พอใจ พ่อแม่จะได้รับมือได้อย่างเหมาะสม, มองหาด้านดีในตัวลูกและชมเชย, ตั้งกฎเกณฑ์อย่างสมเหตุสมผล, สอนทักษะการแก้ปัญหาที่ดีให้กับลูก ไม่แสดงปฏิกิริยาที่มากเกินไปหรือเด็ดขาดเกินไปเมื่อลูกแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เพราะอาจนำไปสู่ปัญหาลักษณะอื่นอีกได้, เข้าพบผู้เชี่ยวชาญเมื่อมีความจำเป็น, มีความอดทนทั้งต่อเด็กและต่อตนเอง พ่อแม่ควรยอมรับข้อผิดพลาดของลูกและย้ำเตือนกับตัวเองว่า ข้อผิดพลาดเรานั้นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และที่สำคัญที่สุดความมั่นคง ความอดทน และความรักของพ่อแม่ ย่อมสามารถผลักดันให้ลูกเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์และพึ่งพาตนเองได้

ครู มีบทบาทสำคัญในการสร้างโอกาสให้เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน การเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กถือเป็นปัจจัยสำคัญ เด็กที่มีปัญหาบกพร่องทางการได้ยิน ควรได้รับพัฒนาการทางด้านสังคมและอารมณ์จากการศึกษา ครูจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างโอกาสให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และพัฒนาทักษะทางสังคม โดยครูสามารถช่วยเหลือและแก้ปัญหาโดยการสร้างโอกาสให้เด็กได้ร่วมกับเพื่อนคนอื่น ๆ ผ่านการทำงานกลุ่ม โดยให้เด็กได้พบกับเพื่อนที่หลากหลายและเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ในแต่ละครั้ง, ส่งเสริมทักษะการสื่อสารที่ดีในห้องเรียน, พิจารณาการจัดห้องเรียนอย่างเหมาะสม โดยจัดให้เด็กนั่งกับเพื่อนที่สามารถช่วยเหลือเขาได้, สนับสนุนให้เพื่อนช่วยเพื่อน, เปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง และประสบความสำเร็จในสิ่งที่เขาถนัด, คอยสังเกตพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ของเด็ก ครูอาจจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการสื่อสารและภาษามือสำหรับเด็กที่ได้ยินปกติ, เชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาความบกพร่องทางการได้ยิน

โรงเรียนสำหรับเด็กที่สูญเสียการได้ยิน มีดังนี้ โรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆ โรงเรียนโสตศึกษาเทพรัตน์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โรงเรียนเศรษฐเสถียรในพระราชูปถัมภ์ ฯลฯ

2.2 เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น Children with visual impairments หมายถึง เด็กที่มีปัญหาในการใช้สายตาเพื่อการเรียนหนังสือ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

- เด็กตาบอดบางส่วนหรือเด็กสายตาเลือนกลาง หมายถึง เด็กที่มีสายตาบกพร่องภายหลังจากการแก้ไขแล้ว มีสายตาอยู่ระหว่าง 20/70 และ 20/200 ฟุต สามารถมองเห็นได้บ้าง

- เด็กตาบอด คือ เด็กที่มีสายตาเหลืออยู่น้อยมากหรือไม่มีเลย ภายหลังการแก้ไขแล้วมีสายตาเกินกว่า 20 /200 ฟุต ดังนั้นจึงไม่สามารถใช้สายตาในการเรียนหนังสือได้

เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ผู้สอนต้องสามารถประเมินความรุนแรงของความบกพร่องจากการมองเห็น เพื่อเป็นพื้นฐานวางแผนการช่วยเหลือ กำหนดเป้าหมายการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก พัฒนาระบบสัมผัสและระบบการเคลื่อนไหว จัดหาอุปกรณ์หรือเทคโนโลยี เช่น ภาพนูน กราฟนูน และต้องประสานกับครอบครัวเด็ก เพื่อวางแผนร่วมกัน

2.3 เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา Children with intellectual disabilities หมายถึง เด็กที่มีพัฒนาการช้ากว่าเด็กทั่วไปและเมื่อวัดระดับสติปัญญาด้วยแบบทดสอบมาตรฐานแล้ว พบว่ามีระดับต่ำกว่าเด็กทั่วไป เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา อาจมีปัญหาด้านบุคลิกภาพ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

เนื่องจากความล้มเหลวในการทำงานต่าง ๆ และต้องพึ่งพาผู้อื่น เด็กจะมีปัญหาในการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนหรือสิ่งที่เป็นนามธรรม

เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาผู้สอนต้องเข้าใจและยอมรับในตัวเด็ก ครูต้องอดทนและใส่ใจมากกว่าเด็กปกติ โดยใช้หลักการสอนเริ่มจากสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่ไกลตัว สอนทีละขั้นสอนด้วยการลงมือกระทำ คำนี้ถึงความพร้อมของแต่ละบุคคลตามระดับสติปัญญาและสอนโดยการแบ่งหมวดหมู่ตามตารางสอน ฯลฯ เป็นต้น

สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เป็นเด็กเรียนช้า จัดเป็นชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ ในเขตกรุงเทพมหานครหลายแห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดชนะสงคราม โรงเรียนวัดนิมมานรดี และโรงเรียนวัดหนึ่ง โรงเรียนวัดหงส์รัตนาราม และขยายต่อไปยังโรงเรียนพิบูลประชาสรรค์และโรงเรียนวัดเวตวันธรรมาวาส สำหรับต่างจังหวัดที่ จังหวัดกาญจนบุรี เลย สุราษฎร์ธานี และนครราชสีมา ปัจจุบันได้ขยายและทำต่อเนื่อง

2.4 เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ Children with physical or health disabilities หมายถึง เด็กที่มีลำตัว แขน หรือขาผิดปกติ ได้แก่ เด็กที่มีเท้าใหญ่ หนา หรือผิดรูป เด็กที่มีกล้ามเนื้อลีบ หรืออ่อนแรง ทำให้เด็กไม่สามารถเรียนในสภาพแวดล้อมเดียวกันกับเด็กปกติได้ จึงจำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมใหม่ให้สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของเด็ก เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพ ใช้หลักสูตรเหมือนเด็กปกติ ปรับให้เหมาะกับเด็กปรับพฤติกรรม ให้แสดงอย่างเหมาะสม และให้บริการเกี่ยวกับ เครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น โต๊ะเก้าอี้ พิเศษ เป็นต้น ผู้สอนต้องเตรียมอุปกรณ์สำหรับช่วยหาสื่อ เด็กที่มีปัญหาการเคลื่อนไหว และควรโทรตามหรือไปเยี่ยมบ้านสม่ำเสมอ

2.5 เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ Children with learning difficulties หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องในกระบวนการทางจิตวิทยาทำให้เด็กมีปัญหาการใช้ภาษา ทั้งด้าน การฟัง การอ่าน การพูด การเขียน และการสะกดคำ หรือมีปัญหาด้านคณิตศาสตร์โดยไม่ได้มีสาเหตุจากความบกพร่องทางร่างกาย ทางการเห็นทางการได้ยิน ระดับสติปัญญา อารมณ์ หรือสภาพแวดล้อม ลักษณะเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาการเรียนรู้อ่านภาษา โดยเฉพาะ การอ่าน และการเขียน และปัญหาด้านคณิตศาสตร์ เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้จะพบปัญหาในการเรียน เช่น ความบกพร่องการฟัง และการพูด บกพร่องทางการอ่านทางการเขียน ทางคณิตศาสตร์ ทางกระบวนการคิด ครูผู้สอนต้องช่วยเหลือ โดยการให้ทำงานเป็นทีมระหว่างครูและครอบครัว ประสานกับครอบครัวของเด็กสม่ำเสมอ ควรใช้เวลากับเด็กประเภทนี้ให้มากกว่าเด็กปกติทั่วไป ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการกับประสบการณ์และใช้สื่อการสอนส่งเสริมให้ได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 สัมผัส

2.6 เด็กที่มีความบกพร่องทางการสื่อสาร (การพูดและภาษา) Children with communication disorders (speech and language) หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องในการเข้าใจ หรือการใช้ภาษาพูด จนไม่สามารถสื่อความหมายกับผู้อื่นได้ตามปกติ เช่น การพูดไม่ชัด จังหวะ การพูดไม่ดี คุณภาพของเสียงผิดปกติ ตลอดจนการพูดผิดปกติ ที่เกิดจากการมีสภาพของระบบประสาทส่วนกลางหรือระบบส่วนปลาย รวมทั้งการบกพร่องในด้านการรับรู้และการแสดงออกทางภาษา เป็นต้น

2.7 เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและอารมณ์ Children with behavioral and emotional problems หมายถึง เด็กที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากเด็กที่มีในวัยเดียวกันอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง แม้จะได้รับการบริการด้านการแนะแนว และให้คำปรึกษาแล้วก็ตาม ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้มีพัฒนาการทางการเรียนอย่างเชื่องช้า และมีปัญหาในการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ซึ่งปัญหาทางพฤติกรรมเหล่านี้ ต้องมีได้มีสาเหตุมาจากความผิดปกติทางร่างกาย ประสาทสัมผัส การรับรู้หรือสติปัญญา เด็กที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ เช่น เกเร ก้าวร้าว แยกตัวจากเพื่อน ฯลฯ เป็นต้น

สามารถจำแนกกลุ่มปัญหาได้ดังนี้ คือปัญหาด้านความประพฤติ ด้านความตั้งใจและสมาธิ ความผิดปกติในร่างกายและอารมณ์รุนแรง ซึ่งเกิดจากปัจจัยทางชีวภาพและปัจจัยทางสังคม การจัดการเรียนการสอนและจัดห้องเรียนเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ทางบวก ต้องตั้งกฎเกณฑ์ในห้องเรียนอย่างชัดเจน เพื่อให้ปฏิบัติตามและส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของตนเอง ฝึกความรับผิดชอบและจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้

2.8 เด็กออทิสติก Autistic child หมายถึง เด็กที่มีความต้องการพิเศษเนื่องมาจากความผิดปกติของระบบประสาท ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กตลอดช่วงชีวิต ทางด้านความสามารถในการสื่อสาร การสื่อความหมาย ความเข้าใจภาษาทั้งภาษาพูด และไม่ใช่ภาษาพูด การสร้างสัมพันธภาพทางสังคม จินตนาการในการเล่น โดยความผิดปกตินี้มักจะเกิดขึ้นก่อนอายุ 3 ขวบอัตราการเกิดของเด็กออทิสติกคือ 1:125 คน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากอดีตที่พบเด็กออทิสติกในอัตรา 1 : 500 คน ในเด็กชายพบมากเป็น 4 เท่าของเด็กหญิง ไม่จำเพาะเจาะจงในด้านของเชื้อชาติ ศาสนา และพื้นฐานทางสังคมของครอบครัว

2.9 เด็กที่มีความบกพร่องซ้ำซ้อนหรือพิการซ้อน Children with multiple disabilities or impairments หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องทางอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายมากกว่าหนึ่งความบกพร่อง เด็กเหล่านี้อาจไม่ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วม โปรแกรมการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โปรแกรมใดโปรแกรมหนึ่งโดยเฉพาะ จึงต้องมีการจัดบริการทางการศึกษา และการบริการด้านอื่นเพิ่มเติม ส่วนมากเป็นเด็กที่มีสภาพความบกพร่องอยู่ในระดับรุนแรง ลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องซ้ำซ้อน จะมีปัญหาในการช่วยเหลือตนเอง การทำกิจวัตรประจำวัน ปัญหาการสื่อสาร ไม่สามารถเข้าใจคนอื่น และไม่สามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจความต้องการของตนเองได้ ปัญหาการเคลื่อนไหว ไม่สามารถหยิบจับ นั่ง ยืน หรือเดินได้ด้วยตนเอง ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่มีความหมาย หรือเป็นการทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น และปัญหาทางสังคม เนื่องจากเด็กไม่สามารถรับรู้ หรือเรียนรู้วิธีการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นได้ ซึ่งระดับ

ความรุนแรงของปัญหาเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความบกพร่องซ้ำซ้อนที่เกิดขึ้นกับเด็ก และการช่วยเหลือฝึกฝน และฟื้นฟูสมรรถภาพ

เด็กที่มีความบกพร่องทางพิการซ้อน ซึ่งมีลักษณะร่วมกัน ที่มีลักษณะปัญหาทางด้านจิตใจด้านพฤติกรรม ร่างกายและการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนต้องยึดหลักการสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กและบูรณาการการเรียนรู้สำหรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ สามารถทำได้ด้วยการถ่ายโยงทักษะการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม เรียนรู้ผ่านการได้ยินและปฏิบัติตามคำสั่งและรอคอยการช่วยเหลือ

3. เด็กยากจนและด้อยโอกาส Poor and disadvantaged children

เด็กยากจนและด้อยโอกาส คือเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะยากจน ขาดแคลนปัจจัยที่จำเป็นในการเจริญเติบโต และการเรียนรู้ของเด็ก และรวมถึงกลุ่มเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กถูกใช้แรงงาน เด็กต่างด้าว ฯลฯ เด็กกลุ่มต่าง ๆ ที่กล่าวถึง เป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ควรได้รับการดูแลเพิ่มเติมด้วยวิธีการพิเศษ ซึ่งต่างไปจากวิธีการตามปกติ เพื่อช่วยให้สามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพที่มีอยู่ได้ เพื่อให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี มีโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม และได้รับการยอมรับในสังคม

คำว่า “เด็กพิเศษ” ในปัจจุบันมัก หมายถึง กลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องเท่านั้น ส่วนเด็กที่มีความสามารถพิเศษ กับกลุ่มเด็กยากจนและด้อยโอกาส มักไม่ค่อยเรียกว่าเป็นเด็กพิเศษจากสาระสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ที่ได้ระบุถึงสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาของเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกประเภทว่า เด็กเหล่านี้มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ทำให้สถานศึกษาทุกแห่ง ต้องเตรียมพร้อมในการรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่าง ๆ เข้ามาเรียนรวม หรือเรียนรวมในชั้นเรียนปกติ ซึ่งเป็นการเรียนรวม หรือการจัดชั้นเรียนพิเศษหรือโรงเรียนปกติ แล้วแต่กรณี การนำเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้ามาเรียนร่วมกับนักเรียนปกติในระดับอนุบาล มีผลดีต่อนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ และในปัจจุบันมีแนวโน้มของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมมากขึ้น โดยจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้ามาเรียนรวมในห้องเรียนเดียวกันกับเด็กปกติ หากความบกพร่องเป็นอุปสรรค ไม่สามารถเรียนรวมในลักษณะดังกล่าวได้ ก็จัดเป็นชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ การจัดการเรียนรวมระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติ อาจกระทำได้ในหลายลักษณะ ซึ่งในรูปแบบต่าง ๆ แต่จะจัดการเรียนรวมในลักษณะใดนั้น จะขึ้นอยู่กับสภาพความต้องการ และความพร้อมของเด็กในการจัดชั้นเรียนพิเศษ ให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนปกติ เป็นการป้องกันไม่ให้เด็กรู้สึกว่าคุณตัดออกไป จากสังคมและเกิดความว่าเหว ช่วยไม่ให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีความรู้สึกเป็นปมด้อย

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ

มีผู้ให้ความหมายการศึกษาพิเศษไว้หลากหลายแต่สรุปได้ว่า การศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ส่งเสริมศักยภาพ พัฒนา บำบัดและชดเชยความบกพร่องให้แก่บุคคล ซึ่งมีความบกพร่องทาง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญาอารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือด้อยโอกาส ด้วยรูปแบบที่หลากหลายเป็นพิเศษ ซึ่งการจัดการศึกษาแบบปกติไม่สามารถพัฒนาให้เด็กพิเศษ เกิดการเรียนรู้เต็มศักยภาพได้ จึงต้องมีการจัดการศึกษาพิเศษ

แนวคิดในการจัดการศึกษาพิเศษในปัจจุบันนี้คือ แนวคิดในการนำเด็กเข้าสู่สภาวะปกติให้ มากที่สุด เป็นแนวคิดหลักของการศึกษาพิเศษปัจจุบัน เพื่อช่วยให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่าง ๆ สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันทั่วไปได้ดีขึ้น ซึ่งการนำเด็กเข้าสู่สภาวะปกติมากที่สุดเป็นวิธีการที่เป็นปกติวิสัยของสังคม เพื่อคงทักษะและพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษไว้ให้มากที่สุด จึงต้องนำเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าสู่สภาวะปกติที่สมบูรณ์โดยให้โอกาสในการรับสิทธิต่าง ๆ เท่าเทียมกับคนปกติ ได้รับการยอมรับโดยไม่มีข้อยกเว้นเป็นมีพิเศษใด ๆ ทั้งจากเพื่อนและบุคคลอื่น ๆ ในวัฒนธรรมเดียวกัน

ปรัชญาการศึกษาพิเศษ

ปรัชญาทั่วไปในการจัดการศึกษาพิเศษ คือ

1. ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับบริการทางการศึกษา
2. เด็กพิเศษควรได้รับการศึกษาควบคู่ไปกับการบำบัดการฟื้นฟูสมรรถภาพทุกด้าน
3. การจัดการศึกษาพิเศษควรคำนึงถึงการอยู่ร่วมสังคมกับคนทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การจัดการศึกษาพิเศษต้องปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเสียเปรียบของเด็กพิเศษแต่ละประเภท
5. การจัดการศึกษาพิเศษและการฟื้นฟูบำบัดทุกด้าน ควรจัดเป็นโปรแกรมให้เป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม

ด้วยแนวคิดและปรัชญาที่ว่าเด็กพิการทุกคนมีโอกาสและสามารถเรียนรู้หรือได้รับการฝึกฝนได้รับการบำบัดการฟื้นฟูสมรรถภาพ ให้เกิดแก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม แต่เนื่องจากเด็กพิเศษแต่ละคนแต่ละประเภทมีระดับของความต้องการแตกต่างกัน ดังนั้น การจัดการศึกษาพิเศษควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของของสิทธิและความเท่าเทียมกันทางการศึกษาของเด็กทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กปกติหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการตอบสนองตามความสามารถ ความต้องการจำเป็น ความถนัด และความสนใจที่แตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อมุ่งเน้นให้มนุษย์ทุกคนได้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติและมีความสุข อันจะส่งผลที่ดีและมีประสิทธิภาพต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย ทั้งการศึกษาปกติและการศึกษาพิเศษ และควรจัดให้เด็กได้พัฒนาตนเองให้เร็วที่สุดและมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

ความสำคัญของการศึกษาพิเศษ

การศึกษาพิเศษมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาในทุก ๆ ด้านทั้งต่อเด็กต่อครอบครัวต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา และต่อสังคม

1. ความสำคัญต่อตัวเด็ก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

1.1 เด็กปกติได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้ ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลทางด้านร่างกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญาซึ่งส่งผลที่ดีต่อการพัฒนาตนเองในด้านการยอมรับความแตกต่างการเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันและยังอาจรวมถึงความมั่นใจในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

1.2 เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ตามความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล และการเห็นคุณค่าแห่งตน

2. ความสำคัญต่อครอบครัว ส่งผลให้ครอบครัวของเด็กปกติและครอบครัวของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เช่น ครอบครัวของเด็กปกติได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และการยอมรับความแตกต่าง การเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน รวมไปถึงความมั่นใจในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ส่วนครอบครัวของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้รับโอกาสในการแบ่งภาระหน้าที่ในการพัฒนาเด็กให้กับบุคคลต่าง ๆ ของสังคม รวมถึงได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

3. ความสำคัญต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา ทำให้ครูได้มีโอกาสนำมาพัฒนาตนเอง ในด้านการสอนและการเพิ่มพูนเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพิเศษ

4. ความสำคัญต่อสังคม ทำให้สังคมได้ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของคนในสังคม เพื่อให้เป็นสังคมแห่งความเสมอภาคและเท่าเทียม

ขอบข่ายของการศึกษาพิเศษ

การศึกษาพิเศษครอบคลุมเด็ก 3 กลุ่ม คือ

1. เด็กที่มีความบกพร่อง (เด็กพิการ) หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องด้านต่าง ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 9 ประเภท ดังนี้

1.1 เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น

1.2 เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

1.3 เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

- 1.4 เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ
- 1.5 เด็กที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา
- 1.6 เด็กที่มีความบกพร่องทางด้านพฤติกรรมหรืออารมณ์
- 1.7 เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้
- 1.8 เด็กออทิสติก
- 1.9 เด็กพิการซ้อน

2. เด็กด้อยโอกาส หมายถึง เด็กที่ขาดโอกาสในการรับการศึกษา เช่น เด็กเร่ร่อน เด็กชนกลุ่มน้อย เด็กกำพร้า เด็กถูกทำร้ายทารุณ เด็กยากจน (มากเป็นพิเศษ) เด็กที่ถูกบังคับให้ขายแรงงานเด็ก เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์หรือโรคติดต่อร้ายแรงที่สังคมรังเกียจ เด็กในสถานพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชน

3. เด็กที่มีความสามารถพิเศษ หมายถึง เด็กที่แสดงออกถึงความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน เช่น ด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์การใช้ภาษา การเป็นผู้นำการสร้างงานทางทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง ความสามารถด้านดนตรี ความสามารถทางกีฬาความสามารถทางวิชาการสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขา อย่างเป็นที่ประจักษ์ เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กคนอื่นที่มีระดับอายุเท่ากัน สภาพแวดล้อมหรือประสบการณ์เดียวกัน ซึ่งแบ่งออกเป็นความสามารถพิเศษใน 5 ด้าน ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ด้านภาษา ด้านกีฬาหรือสุขภาพ ด้านดนตรี ด้านทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง

การศึกษาพิเศษมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเด็กทั้ง 3 กลุ่มคือ เด็กที่มีความบกพร่องหรือเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษหรือเด็กปัญญาเลิศ ซึ่งเด็กทั้ง 3 กลุ่มนี้จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือบริการและสนับสนุนทางการศึกษา ที่สอดคล้องกับความสามารถ ความต้องการจำเป็น ความถนัด และความสนใจที่แตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อมุ่งเน้นเด็กทุกคนได้รับการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพตามความต้องการที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ซึ่งการจัดการศึกษาแบบปกติไม่สามารถพัฒนาให้เด็กพิเศษเกิดการเรียนรู้เต็มศักยภาพได้จึงต้องมี การจัดการศึกษาพิเศษ โดยการจัดหลักสูตร รูปแบบ วิธีการสอน จุดประสงค์ การเรียนรู้เทคนิคการสอน เทคโนโลยี สื่อ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม การวัดผล ประเมินผลที่สอดคล้องกับความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และความต้องการจำเป็นที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล การจัดการศึกษาพิเศษตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิ์และความเท่าเทียมกันทางการศึกษาของเด็กทุกคน